

Анотації

Осипов В. М. Голодомор 1932–1933 годов в документах СБУ.

В данной статье рассматриваются проблемы актуальности Голодомора 1932–1933 годов в Украине, а также показаны документы из архивов СБУ, которые долгое время были засекречены и не могли должным образом быть изучены.

Osipov V. N. Golodomor 1932–1933 in documents of SBU.

The article deals with problems of the topicality of Golodomor of 1932–1933 in Ukraine as well as with the documents from SBU archives, that could not have been properly studied.

М. В. Цинова

ДО ІСТОРИЇ СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНОЇ РАДИ ПРИ УКРАЇНСЬКОМУ КОНГРЕСОВОМУ КОМІТЕТІ АМЕРИКИ

Українська діаспора США сформувалася, в головних рисах, впродовж “другої” та “третьої” хвиль еміграції як урбанізована та освічена національна меншина з цілою низкою освітніх, наукових, суспільно-громадських організацій.

Важливою складовою збереження національної ідентичності у розвитку будь-якої діаспори є проблема виховання та освіти. Предметом дослідження в даній роботі є історія виникнення Шкільної Ради при Українському Конгресовому Комітеті Америки (УККА), яка розпочала працювати у 1953 р. та активно діє до сьогодні.

Необхідність створення Шкільної Ради тісно пов’язана з діяльністю мережі приватних шкіл українознавства, об’єднаних під назвою “Рідна Школа”.

Питанням українознавчої освіти у США приділяли увагу у своїх розвідках, в основному, працюючи або колишні фахівці освітніх закладів. Зокрема, різні аспекти діяльності “Рідної Школи” та Шкільної Ради при УККА знайшли відображення у працях О. Стеткевича, Ю. Гаєцького, Е. Жарського, Є. Федоренка [1]

Історія “Рідної Школи” сягає кінця ХІХ — початку ХХ ст. Розпочало воно свою діяльність на українських землях, а згодом почало активно розвиватися і в діаспорі.

У 1881 р. в Галичині було зорганізовано “Руське Педагогічне Товариство”, яке у 1914 р. змінило назву на “Товариство Рідна Школа” [2]. Початковою метою цього товариства було впливати на австрійський уряд, домагаючись відкриття нових початкових та середніх шкіл. “Рідна Школа” паралельно до державних шкіл створювала свої власні, приватні українські школи. Це були початкові школи, підготовчі курси, бурси для сільських дітей по містах, дитячі садочки та гімназії. У 1914 р. існувало вже 86 бурс, 18 початкових шкіл, підготовчих курсів та гімназій [3].

Організатори та діячі “Рідної Школи” початкового етапу, 1881–1914 рр., А. Яновський, В. Ільницький, О. Барвінський, Е. Харкевич, О. Макарушка та інші, створили сильну організаційну сітку членства, яке охоплювало всю Галичину. Якщо у 1881 р. було тільки 83 члени, то у 1914 — вже 4800. У співпраці з “Просвітою” та НТШ “Рідна Школа” спричинилася до піднесення свідомості маси українського селянства та міщанства й до відновлення української державності під час доби Визвольних Змагань (1917–1921 рр.).

Після невдачі Визвольних Змагань, коли Галичина була прилучена до Польщі, розпочався процес колонізації українців. Було закрито всі державні українські початкові школи, п’ять гімназій переведено на польську мову й з часом також закрито. Отже, “Рідна Школа” з її фінансуванням та мережею приватного шкільництва залишилася найсильнішим засобом для відродження освіти українських дітей та молоді.

Наступний етап діяльності “Рідної Школи” пов’язаний з 1921–1939 рр. В цей час товариство відновило, створило та утримувало 23 гімназії, 13 фахових шкіл і одну торгівельну школу. В них викладало 350 вчителів постійно та 150 приходили читати окремі лекції. У 1936 р. існувало 873 гуртки Рідної Школи з 6 200 учнями. Працювало також 605 дитячих садків, які відвідувало 22 000 дітей. Таким чином, загалом біля 40 000 дітей користувалися послугами товариства.

Впродовж 1921–1939 рр. “Рідну Школу” очолювали А. Гладшевський, О. Терлецький, І. Кокорудз, І. Гадуцинський та Д. Корінець. Вони поширили мережу гуртків: у 1939 р. їх існувало 2 079 з 105 000 членами. Проводилось багато заходів, що сприяли розвитку мережі. Так, у 1935 р. у Львові було

зорганізовано Український Педагогічний Конгрес, а у 1938 р. Українську Педагогічну Виставку.

Варто особливо підкреслити, що вже в цей час “Рідна Школа” мала свої філії у Північній Америці, члени яких вносили грошові пожертви на підтримку Товариства в Галичині.

Організація, яка здійснювала координацію окремих структурних частин “Рідної Школи”, називалася “Товариство Взаємної Помочі Українському Вчителюству”. Вона видавала місячник “Українське Слово” (1912–1939), щоквартальні видання “Шлях виховання і навчання” (1927–1939) та “Методика й шкільна практика” (1930–1939) [4].

До фінансування такої великої системи було причетне все суспільство Галичини. Шкільні оплати покривали тільки частину бюджету. У зв’язку з цим членство “Рідної Школи” організовувало масові збірки “Коляди”, “Писанки” тощо за допомогою інших організацій, таких як “Пласт”, “Січ”, “Луг”.

Після початку другої світової війни на території України товариство “Рідна Школа” практично припиняє існувати, його діяльність все більше пов’язується з переселеними таборами Західної Європи та Північної Америки.

Поряд з розвитком “Рідної Школи” в Україні, відбувався й процес становлення української шкільної освіти в діаспорах, зокрема в діаспорі США. Ще у 1912 р. було утворено Шкільний Фонд в Америці, на який кожен член цієї організації повинен був платити щомісяця по 3 центи. Керівництво Фондом здійснювала Просвітна Комісія. Серед її програмових положень було зазначено: а) зорганізувати українсько-американське вчителюство і завести одностайну систему науки по тутешніх українських школах; б) організувати нові українські школи і помагати поодиноким громадянам у закладанню таких же; в) виготовити шкільні підручники для тутешніх українських шкіл; г) видавати часопис для молоді. З цього Просвітна Комісія змогла виконати лише те, що було можливе: члени Комісії їздили по українських громадах і поширювали освіту.

У 1922 р. було створено Об’єднання Українських Організацій в Америці. На засіданні виконавчого комітету цього об’єднання у 1926 р. було вирішено, що 1) українська школа має бути вільною від усякої партійності, а стояти лише на національних основах. Її мета: виховати українську дитвору

в Америці як свідомих членів американської держави, і разом з тим як громадян, які шанували б своє українське походження, батьківщину, українську культуру і допомагали б рідному краю своїх батьків здобути незалежність; Рідна Школа в Америці буде прагнути до того, щоб викладання проводилось виключно вчителями, які підлягатимуть у всіх шкільних справах Об'єднанню; 3) завести однаковий план навчання, одноцільну систему й однакові шкільні підручники; 4) вчителі, яким бракує фахових знань, повинні впродовж двох років доповнити свою освіту шляхом самонавчання за допомогою Шкільної комісії та на спеціальних учительських курсах; 5) заснувати Шкільний Фонд, який буде наповнюватись членськими податками та пожертвами; 6) школи, що входять у зв'язок з Об'єднанням, у педагогічному відношенні цілковито підлягають Рідній Школі; 7) батьки дітей платять щорічно до Шкільного Фонду 50 центів, без огляду на кількість дітей [5].

Було обрано Управу Рідної Школи. Шкільна Управа визнавала (й заявляла офіційно про це у 1928 р.), що для виконання усіх завдань їй необхідна підтримка усього українського населення Сполучених Штатів. Найбільші надії покладала Шкільна Управа на кадри дяків-вчителів греко-католицьких церков. Останні дійсно відгукнулись на пропозицію Управи: вони утворили своє товариство, видавали свій педагогічний журнал й ухвалили проводити навчання в своїх школах з підручників, які рекомендувала Управа.

У 1933 р. відбувся черговий конгрес Об'єднання, на якому було зауважено необхідність реформи української школи в Америці: необхідність введення нових шкільних підручників, спеціально адаптованих для української молоді в Америці, створених фахівцями, які живуть в Америці і знають американське життя.

Нарешті, 1949 р. в Нью-Йорку відкрилася “Рідна Школа”, де 15 вчителів навчали 74 студенти. Впродовж 1949–1950 рр. подібні школи відкрилися у 16 містах США [6]. В більшості українських осередків США (Нью-Йорк, Філадельфія, Чикаго, Детройт тощо) були створені курси або школи українознавства. Організаторами цих закладів виступали товариства “Рідна Школа” та “Учительська Громада”.

Поряд з цим на початку 1950-х років було створено нові школи при церковних парафіях. Таким чином, необхідність у централізації шкільної освітньої українознавчої діяльності та певного її спрямування продовжує лишатися актуальною [7]. Від цього часу розпочинається наступний етап у діяльності товариства “Рідна Школа”.

Після певної підготовчої діяльності 14–15 березня 1953 р. у Нью-Йорку відбувся з’їзд делегатів, на якому було засновано “Шкільну Раду при УККА”. На чолі Ради стояла Управа, яка була обрана у такому складі: доктор Е. Жарський (голова), В. Лотоцький (заступник голови), М. Лисогір (секретар), М. Кокольський (персональний референт), В. Калина (фінансовий референт), Б. Романенчук (видавничий референт).

Окрім управи на з’їзді було обрано контрольну комісію (Т. Ростоківич, В. Чубатий, Т. Солук); педагогічно-дидактичну комісію (В. Данилишин, Н. Гірняк, К. Кисілевський, Л. Ясінчук), програмову комісію (М. Дольницький, О. Цісик, І. Сточанський).

Як свідчать “Матеріали до створення Шкільної Ради”, присутніми на з’їзді були тринадцять делегатів від установ, які займалися курсами та школами українознавства. Замість резолюції уповноважена президія з’їзду (доктор В. Калина — голова, Іван Сточанський — секретар) подали резюме ухвал. У даному резюме, зокрема, зазначалось, що “сьогоднішній американець мусить бути ознайомлений з культурами бодай трьох-чотирьох народів, значить, мусить перш за все володіти найменш трьома-чотирма мовами, щоб мати доступ до творчих джерел цих народів. Американські українці мусять зберігати українську мову і не сміють відриватися від культури своїх батьків, бо тільки так стануть повними та корисними громадянами нової батьківщини та успішно включаються в її історичну місію на українському секторі” [8].

Серед завдань Шкільної Ради, як зазначено у тому ж резюме ухвал з’їзду, було визначено: а) допомога школам і курсам, б) співпраця з місцевими чинниками й порозуміння, в) уніфікація шкільної системи. Крім того, було відзначено необхідність “увійти в зв’язок з парохіяльними школами (церквами)”, “обняти опікою передшкілля й позашкільну освіту”, “в розсія-

них поселеннях звернути увагу на домашнє навчання (кореспонденційною методою) під проводом матерів” [9].

Важливим напрямком роботи Шкільної Ради, відповідно до резюме ухвал, повинна була стати видавнича справа. Зокрема, зазначалась необхідність видання підручників відповідно до уніфікованої методики, пристосовуючи при цьому матеріал до кожної фази розвитку дитини. Поряд з цим з’їзд визнав за необхідне видавати дитячий журнал, видати II частину граматичних вправ Б. Романенчука, III і IV частини граматичних вправ К. Кисілевського. Окремо було відзначено необхідність видати історію й географію України для молодших класів, а також посібники й літературу для молоді. Також українська вчительська громада вважала за потрібне створити видавництво Шкільної Ради та учительський журнал. Зазначалось, що “кожне видання мусить пройти апробату Шкільної Ради. Видавати, якщо буде позитивна рецензія” [10].

Приділив увагу з’їзд також необхідності ретельно стежити за кваліфікацією вчителів українознавчих шкіл. В цьому напрямку було зазначено, що необхідно організувати свої денні школи та курси під назвою “Рідна Школа”, подбати про збільшення нових вчителів на курсах і в школах, для складання програм збирати програмову комісію, скликати періодичні конференції вчителів.

Абсолютно доцільним, виходячи з останнього, є твердження щодо того, що “логічним завершенням освіти (курсів) повинен бути українознавчий Інститут, який можна було б згодом влучити в якийсь американський університет” [11].

Таким чином, утворення Шкільної Ради стало логічним підсумком усієї попередньої діяльності товариства “Рідна Школа” як на батьківщині, так і в американській діаспорі. Програмові завдання, які визначив з’їзд, стали підґрунтям для подальшої праці в усіх зазначених напрямках — підвищення фаху вчителів, видавнича діяльність, відкриття вищих навчальних закладів.

Джерела та література

1. Стеткевич О. Українське шкільництво в Америці // Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 21–32; Гаєцький Ю. Українське шкільництво від 16-го до 20-го століття // Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та ма-

- теріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 32–39; Гаєцький Ю. Шкільна Рада і педагогічна освіта // Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 89–98; Жарський Е. Перше тридцятиліття Шкільної Ради 1953–1983 // Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 46–54; Федоренко Е. У 50-тя Шкільної Ради. Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 54–66.
2. Гаєцький Ю. — Вказана праця. — С. 36.
 3. Там само.
 4. Гаєцький Ю. — Вказана праця — С. 37.
 5. Стеткевич О. — Вказана праця. — С. 29.
 6. А. Kysilewsky-Tkacz Schools of Ukrainian Studies in the U. S. A. Ukrainian Quarterly 1992, Fall, pp. 309–320, New York.
 7. Жарський Е. — Вказана праця. — С. 46.
 8. З матеріалів до створення Шкільної Ради // Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 53.
 9. Там само.
 10. Там само.
 11. Там само.

Анотації

Цинова М. В. К истории образования Школьного Совета при Украинском Конгрессовом Комитете Америки.

Статья посвящена становлению украинского образования в украинской диаспоре США. Рассматривается формирование сети организаций “Родная школа” — на украинских землях и на американском континенте. Анализируется создание “Школьного Совета”; принятые им на съезде в 1953 г. резюме постановлений; основные направления деятельности — повышение квалификации учителей, издательство учебной литературы, унификация методики преподавания.

Tsinova M. V. To the history of establishment of the school board at the Ukrainian Congress Committee in the USA.

The article deals with the formation of Ukrainian education in the Ukrainian diaspora in the USA. Formation of the net of organizations “Native school” is considered-on Ukrainian lands and American continent. Establishment of the School Board is analyzed as well as its adopted abstracts of regulations and major directions of activity: raising the level of teachers’ skills, publishing of textbooks, unification of methodology of teaching.